

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG5750077

ชื่อโครงการวิจัยย่อยที่ 1 : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม

ชื่อหัวหน้าโครงการ : นางสาววรรณ คำปวนบุตร
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ระยะเวลาโครงการ : เริ่ม วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2557 ถึง วันที่ 14 สิงหาคม 2558

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1)ศึกษาศักยภาพของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 2)เพื่อหาโครงสร้างของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม 3)เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)และการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) ด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research-PAR) การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)เป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบภาคสนาม(Field Research) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research-PAR) โดยการศึกษาด้วยวิธีวิจัยแบบภาคสนามใช้วิธีการวิจัยและเครื่องมือ คือ (1)การสัมภาษณ์เชิงลึก(In – depth interview) กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 9 คน (2)การสัมภาษณ์เชิงลึก(In – depth interview) กับบุคคลซึ่งเป็นภาคีเครือข่ายชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง จำนวน 40 คน (3)การสนทนากลุ่มย่อยหรือการประชุมกลุ่มย่อย(Focus Group Study) กับภาคีเครือข่ายชุมชนหรือภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว รวม 5 ครั้ง มีจำนวน 40 คน

ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research-PAR)เป็นวิธีการที่มุ่งให้ภาคีเครือข่ายชุมชนหรือภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย (1)หน่วยงานภาครัฐ (2)เอกชนและผู้ประกอบการ (3)ผู้นำชุมชน และ(4)กลุ่มชาวบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ให้ความรู้และการแลกเปลี่ยนความคิด โดยมีผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนด้านวิชาการด้วยการนำความรู้ทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาหนุนเสริมและบูรณาการร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้ การวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) เป็นการสำรวจด้วยการใช้แบบสอบถามปลายปิด จำนวน 1 ชุด กับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ศักยภาพของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 1)ด้านการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน พบว่าควรให้มีการจัดตั้งใน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านโนนทัน ชุมชนตำบลท่าสองคอนและชุมชนตำบลพระธาตุ 2)ด้าน

บทบาทและหน้าที่ขององค์กรที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน พบว่ามี 4 องค์กร ได้แก่ (1)หน่วยงานรัฐมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษา (2)เอกชนและผู้ประกอบการมีหน้าที่เป็นฝ่ายให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (3)ผู้นำชุมชนมีหน้าที่เป็นคณะกรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน และ(4)กลุ่มชาวบ้านมีหน้าที่เป็นฝ่ายผลิตสินค้าจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว 3)ด้านศักยภาพของ 3 ชุมชน ได้แก่ (1)จุดแข็ง คือ มีวัดและแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง (2)จุดอ่อน คือ แหล่งท่องเที่ยวขาดการพัฒนา (3)โอกาส คือ การมีเส้นทางคมนาคมสายหลักไปยังจังหวัดใกล้เคียง (4)อุปสรรค คือ หน่วยงานราชการที่ให้การสนับสนุนมีงบประมาณที่จำกัด 4)ด้านศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ 3 ชุมชน ได้แก่ (1)ชุมชนมีความพร้อมในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม (2)หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนด้านโครงการพัฒนาและงบประมาณที่จำกัด (3)ชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีตามความสามารถของตน (4)กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้รับการส่งเสริมโดยหน่วยงานราชการ จึงยังไม่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

2. การบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม พบว่าทั้ง 3 ชุมชนมีความต้องการดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยว คือ 1)โครงสร้างของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ (1)ชื่อเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วยเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนโนนทัน เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนท่าสองคอนและเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนนครจำปาศรี ตามลำดับ (2)วัตถุประสงค์ ได้แก่ การอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชน (3)คณะกรรมการ มี 3 ส่วน ได้แก่ (3.1)ประธานคณะกรรมการ (3.2)ที่ปรึกษาคณะกรรมการ (3.3)คณะกรรมการบริหาร มี 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายการตลาด ฝ่ายธุรการและบัญชี ฝ่ายพัฒนา 2)รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว พบว่าเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้ง 3 ชุมชน มีขั้นตอนการบริหารจัดการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1.1)การระดมทุน (1.2)แต่งตั้งคณะกรรมการ (1.3)การบริหารจัดการการท่องเที่ยว (1.4)การจัดแบ่งรายได้ (1.5)การแบ่งปันกำไร

3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 1)การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน 3 ชุมชน ได้แก่ (1)ชุมชนโนนทัน พบว่า (1.1)กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์บ้านโนนทัน (1.2)รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 2 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน (1.3)การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวพบว่าชาวบ้านให้การต้อนรับและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (1.4)การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่านักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว (1.5)การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเกิดจากการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย (1.6)กิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่ควรบรรจุในเส้นทางท่องเที่ยว ได้แก่ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน, ชมภาพปูนปั้นปริศนาธรรม, และชมอุโบสถและจิตรกรรมเรื่องเวสสันดรชาดกที่วัดโพธิ์บ้านโนนทัน

(2)ชุมชนท่าสองคอน พบว่า(2.1)กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ การชมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่บ้านหนองเขื่อนช้าง (2.2)รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวชมงานประเพณี (2.3)การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวพบว่าชาวบ้านให้การต้อนรับและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (2.4)การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่านักท่องเที่ยวให้ความ

ร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ (2.5) การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเกิดจากการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย (2.6) กิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่ควรบรรจุในเส้นทางท่องเที่ยว ได้แก่ การทำบุญตักบาตรและฟังธรรมเทศนา, การปฏิบัติธรรม/วิปัสสนากรรมฐาน, และชมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่บ้านหนองเขื่อนช้าง

(3) ชุมชนตำบลพระธาตุ พบว่า (3.1) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่พระธาตุนาดูน (3.2) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (3.3) การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวพบว่าชาวบ้านรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (3.4) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่านักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ (3.5) การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวเกิดจากชุมชนมีวิธีการสื่อสารความรู้ด้านการท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย (3.6) กิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่ควรบรรจุในเส้นทางท่องเที่ยว ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุนาดูน, ชมสิมโบราณ วัดโพธารมณณ์และสิมโบราณวัดหงษาราม, ชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรแปรรูปบ้านโกทา

2) ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม มี 3 เส้นทาง ได้แก่ (2.1) **เส้นทางที่ 1** ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์พบว่าปัจจัยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางที่ 1 เกือบทุกด้าน ยกเว้นเพศและรายได้ต่อเดือนที่ไม่มีความสัมพันธ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อชม/นมัสการพระธาตุและปฏิบัติธรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีพระธาตุ จึงมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเส้นทางที่ 1 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (2.2) **เส้นทางที่ 2** ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์พบว่าปัจจัยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวและแหล่งในท่องเที่ยวในเส้นทางที่ 2 เกือบทุกด้าน ยกเว้นเพศและรายได้ต่อเดือนที่ไม่มีความสัมพันธ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและการดูงานในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ศาสนสถานและแหล่งศึกษาดูงาน จึงมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเส้นทางที่ 2 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและรูปแบบการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท (2.3) **เส้นทางที่ 3** ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์พบว่าปัจจัยส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางที่ 3 เกือบทุกด้าน ยกเว้นเพศ รายได้ต่อเดือนและพาหนะในการเดินทางที่ไม่มีความสัมพันธ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อชม/นมัสการพระธาตุ ปฏิบัติธรรมและการศึกษาหาความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัด ศาสนสถานและแหล่งวัฒนธรรม จึงมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเส้นทางที่ 3 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ภาคิเครือข่ายชุมชน, เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

Abstract

Project Code:	RDG5750077
Name of The 1st Research Sub-Project:	Cultural Tourism Management by Community Tourism Network in Khon Kaen and Mahasarakham Areas
Name of Project Chief:	Miss Wanna Khampuanbutra, Mahasarakham University
Project Period of Time:	Start on 15 August 2014 to 14 August 2015

The purposes of this research were to 1) study the potentiality of community network members in tourism management by community in Khon Kaen and Mahasarakham provinces, 2) find the structures of the community tourism network and forms of tourism management concordant with the cultural tourism management in Khon Kaen and Mahasarakham areas, and 3) find the ways of cultural tourism management in Khon Kaen and Mahasarakham areas. This research is carried out by Qualitative Research and Quantitative Research by Participatory Action Research (PAR).

The Qualitative Research is the study carried out by the Field Research and Participatory Action Research (PAR). For the Field Research, its research methodology and instrument consist of (1) In – depth interview; the participants are 9 employees who were knowledgeable and involved with tourism resources, working in the government organizations, (2) In – depth interview; 40 community network members are directly involved with the tourism resources, (3) Focus Group Study; it is done for 5 times with 40 community network members or the persons whose segments are directly involved with tourism resources.

Participatory Action Research (PAR), this is an approach which intends the community network members or segments directly involved with tourism resources to participate in giving information and knowledge, and exchanging ideas of tourism. These consist of (1) government organizations, (2) private organizations and entrepreneurs, (3) the master of communities leaders, and (4) locals group. For this research, the researcher performs the duty as a supporter on academic field by providing all knowledge of cultural tourism management, and integrating those knowledge altogether.

Quantitative Research, this is a survey carried out by using a set of Closed Ended Questionnaire, interviewed 400 Thai tourists visiting the religious and cultural tourism resources in Khon Kaen and Mahasarakham areas.

The research results revealed as follows; 1. The potentiality of community network members for tourism management in Khon Kaen and Mahasarakham areas consisted of 1) *community tourism network establishment*; it was suggested to establish 3 communities, which included Ban Noan Tan Community, Tambon Ta Song Korn Community, and Tambon Phrathat Community, 2) *roles and duties of participated organizations in community tourism network*; 4 organizations were found (1) government organizations, performing the duty as consultants, (2) private organizations and entrepreneurs, performing the duty as providing services to the tourists, (3) the master of communities leaders, performing the duty as community tourism network committees, and (4) locals group, performing the duty as producing the products to distribute to tourists, 3) *Potentiality of 3 communities including* (1) Strength; there were famous temples and religious and cultural tourism resources, (2) Weakness; the tourism resources lacked of development, (3) Opportunity; there were main routes of transportation to nearby provinces, (4) Threat; the supporting government organizations had limited budgets, 4) *Potentiality in cultural tourism management of 3 communities* included (1) The communities had readiness of religious and cultural tourism resources, (2) government organizations supported the limited development projects, and limited budgets, (3) The locals in communities cooperated well in accordance with their own competences, (4) The community tourism activities were promoted by government organizations, therefore there was still no any activity concerning the learning support to the tourists concretely.

2 .The management of community tourism network in Khon Kaen and Mahasarakham areas was found that all 3 communities required the establishment of tourism network as follows: 1) *The structures of community tourism network* included (1) The name of community tourism network, which consisted of the community tourism network of Noan Tan, Ta Song Korn, and Nakhon Champasri, respectively, (2) Purposes, which included the reservation, restoration of local cultures, and building incomes to community, (3) The committees consisted of 3 parts which included (3.1) President of Committees, (3.2) Consultant of Committees, (3.3) Administrative Committees, which consisted of 4 sectors which included Activity Sector, Marketing Sector, Administration and Accounting Sector, and Development Sector, 2) *The forms of tourism management were found that* the tourism in all 3 communities had 5 steps of management, which included (1.1) Fund raising, (1.2)

Committee appointment, (1.3) Tourism management, (1.4) Income allocation, and (1.5) Profits sharing.

3.The ways of cultural tourism management in Khon Kaen and Mahasarakham Areas consisted of 1) *the cultural tourism management in 3 communities* which included (1) Ban Noan Tan Community, which was found that (1.1) the appropriate tourism activities were about ancient massage at Wat Poe of Ban Noan Tan, (1.2) there were 2 forms of cultural tourism which included the historical tourism, religious and Vipassana Meditation, (1.3) participation of tourists, which was found that the folks welcomed and assisted the tourists really well, (1.4) the cultural tourism management, which was found that the tourists got knowledge from tourism participation, (1.5) learning of tourists, which was found that it was caused by having various kinds of tourism and, (1.6) activities and tourism resources which should be contained in the tourism routes included the practice of Vipassana Meditation, the visit of stucco dhamma puzzle, and visit of ubosot and painting of Vessandorn Chadok at Wat Poe of Ban Noan Tan.

(2) Ta Song Korn community, which was found that (2.1) the appropriate tourism activities was the visit of silk cloth products at Ban Nong Kern Chang, (2.2) the form of cultural tourism, which was, tourism of traditional fairs, (2.3) participation of tourists, which was found that the folks welcomed and assisted the tourists really well, (2.4) cultural tourism management, which was found that the tourists gave cooperation on environmental and natural reservation, (2.5) the learning of tourists was caused by having various kinds of tourism activities, (2.6) activities and tourism resources which should be contained in the tourism routes included making merit and giving food offerings to Buddhist monks, as well as listening to sermon, practicing the dhamma/Vipassana Meditation, and visit the silk cloth products at Ban Nong Kern Chang.

(3) Tambon Phrathat Community which was found that (3.1) the appropriate tourism activities was the dhamma practice in the important Buddhism days at Phrathat Nadoon, (3.2) the form of cultural tourism was historical tourism, (3.3) tourists participation, which was found that the folks listened to the opinions and recommendations from the tourists really well, (3.4) the cultural tourism management, which was found that the tourists gave cooperation on the environmental and natural reservation, and (3.5) learning of tourists which was caused by the community which had the various approaches to communicate about tourism knowledge via various media, (2.6) activities and tourism resources which should be contained in the tourism routes included the worship fair of Phrathat

Nadoon, the visit of ancient Sim (Ubosot) of Wat Potarom and ancient Sim of Wat Hongsaram, the visit and purchase of processed herbal products of Ban Kota.

2) *The relationship between general information of tourists and tourism activities and tourism resources connected between Khon Kaen and Mahasarakham*

had 3 routes which included (2.1) **the 1st route**; the demographic information, which was found that most of the factors had relationship with the tourism activities and tourism resources in the 1st route almost all aspects except the gender and monthly income which had no relationship to each other. The tourists group which had the behaviors of visiting/worshipping Phrathat and practicing dhamma in the tourism resources which there was Phrathat, therefore the group had the cultural tourism in the 1st route in the form of religious tourism, (2.2) **the 2nd route**; demographic information was found that it mostly had relationship with the tourism activities and tourism resources in the 2nd route almost all aspects except gender and monthly income which had no relationship. The tourists group which had the behavior of visiting for religious and cultural study, as well as activities observation in the tourism resources of temple, religious places, and activities observation resources, therefore the group had the form of cultural tourism in the 2nd route, which was the religious tourism and rural tourism, (2.3) **the 3rd route**; demographic information; it was found that most of the factors had relationship with tourism activities and tourism resources in the 3rd route almost all aspects except gender, monthly income, and vehicles for travel which had no relationship. The tourists group had the behaviors of visiting/worshipping Phrathat, practicing and seeking for knowledge from the tourism resources which were temple, religious places, and cultural resources, therefore the form of cultural tourism in the 3rd route was the form of religious tourism and historical tourism.

Key Words: cultural tourism, tourism management by community, community participation, community network members, community tourism network.